

Illés György

Halál Kufsteinben

Szentjóni Szabó László
1767-1795

Kufsteinben, a rabok temetőjében, a jeltelen, felismerhetetlen sírok között egy fényes tehetségű fiatal magyar költő pihen: a huszonhét éves korában elhunyt Szentjóni Szabó László. Ma sem tudjuk, melyik sír az övé, nem maradtak kéziratok sem, arcképe sincs meg. A magyar jakobinusok perének költő-vádlottjai közül egyedül ő nem élte túl a rabságot. Ott maradt örökre Kufsteinben, a rabok temetőjében.

Református kisnemesi családba született. Nem nagy, de valójában jelentékeny életművet hagyott hátra. Néhány évig népszerű, ünnepezt költő volt. Folyóiratokban egymás után jelentek meg Rousseau-t és a felvilágosodást hirdető versei, prózái. Nála a népies forma és hang sokszor szentimentális lágysággal keveredik. Művei első kiadását ő maga rendezte sajtó alá 1791-ben. Közülük legismertebb „Az együgyű paraszt” című anekdotikus elbeszélése. Legnépszerűbb darabja „A sírhalom” bekerült Arany János népdalgyűjteményébe. Versei átmenetet képeznek a hazai rokokó és az éppen csírázó irodalmi népiesség között, összekötő kapocs Faludi Ferenc és Csokonai Vitéz Mihály között. Sőt, történelmi regény- és drámakísérleteivel már a romantikát előlegezi.

*

Debreceni diák volt, tízéves korától a híres kollégium nevelte. A kollégiumi iratok szerint első konfliktusa, pere itt zajlott le, a debreceni kollégiumi iskolai törvényszék előtt. 1784. szeptember 11-én elmarasztalták társaival együtt, mert nem vett részt az esti imádkozásban. Kiszabtak rá 3 dínárt.

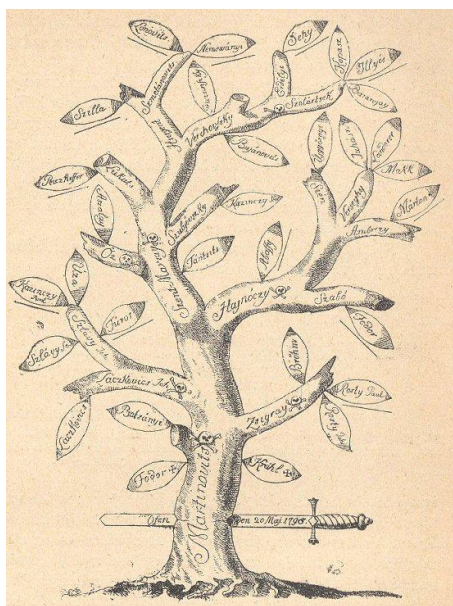

Szentjóni szabó család címere

Megbüntette a szigorú bíróság azért is, mert tóga nélkül mert járni, s a törvényeket pontosan betartó kálvinista rendtartás ilyet nem tűrt meg egyetlen diáktól sem. Ez a per azonban afféle diákcsíny a másik perhez képest, amelyben a végső ítéletet a halál mondott.

1786-tól tanító Nagyváradon, 1789-ben a tanári vizsga letétele után a nagybányai gimnáziumba nevezték ki. 1793 novemberétől Teleki Sámuel erdélyi kancellár titkára volt. Megismerkedett Szentmarjay

Ferenc költővel, tőle hallott először a magyar jakobinus mozgalomról, a társaság tanairól. A kátét Hajnóczy József juttatta el hozzá, s Hajnóczy vette fel tagnak is. Próbált ő is két tagot beszervezni a szabályok szerint: Szlávy Györgyöt és Fodor Gerzson nagykőrösi tanárt, akiket még Debrecenből ismert. Ekkor 1794 júliusát írták, s Martinovicsék már foglyok voltak. Hajnóczy nem vallott rá, az ő vallomása szerint Szentjóni nem lelkesedett az eszmékért, nem vállalta az együttműködést. Szentjóni valóban nem volt lelkes híve a társaságnak, ekkor még nem is csukták börtönbe.

Hajnóczy és Szentmarjay letartóztatásának hírére 1794 augusztus 16-án minden írását, levelezését elégette. Megsemmisítette az 1791 óta született verseit is. Nagy nyugalomban figyelte-várta az eseményeket. Fiatal, vidám és bohém életet élt. Nem félt senkitől sem. Ezekben a hónapokban kapta meg Pesten a gonorrhoea betegséget, amelyet ma közönségesen trippernek nevezünk, s ami végül is halálát okozta.

1794. december elején Nyéki Németh János ítélmester, a korszak egyik legsötétebb figurája vette át a vizsgálat folytatását. 10-éről 11-ére virradó éjszakán mindenkit letartóztatott, akinek a neve a kihallgatáson szerepelt. Szentjónit nem, róla azt hitték, Bécsbe utazott, s ott akarták őrizetbe venni. December 11-én délután öt óra körül a költő Pesten sétálgatott, amikor Wittmaesser Mátyás városkapitány felismerte és őrizetbe vette. Szentjóni szó nélkül követte, annyira bízott ártatlanságában, hogy a letartóztatások hírére sem menekült el. Később vallomásában így nyilatkozott:

Ami egyébként a vádat illeti, alig tudnék jobb érvet ártatlanságom mellett fölhozni, mint hogy bár mások december 10-én éjszaka foglyul vétettek, én pedig csak december 11-én este felé: egész időben nem reszkettem, zavarnak vagy félelemnek semmi jelét nem adtam... úgy véltem, hogy nem lévén okom rá, nem kell félnem.

Mégis börtönbe került: a várbeli egykori ferences kolostorba. Karácsony után kezdték kihallgatni. Eleinte keményen tagadott, csak Hajnóczyval és Fodorral való szembesítés után vallott. Őt csupán az egyházi vagyon államosítása és a jobbágyok terheinek csökkentése érdekelt. Mégis: a vád szerint részese volt az összeesküvésnek, s 1795. május 8-án órá is kimondták az ítéletet: pallos általi fejevesztés és jószágvesztés.

*

Az ítéletet egykedvűen fogadta, ekkor már igen beteg volt. Kazinczy leírása szerint Szentjóbi *...venéreus nyavalyát vive fogságába, s azt még orvosinak is megvallani átalotta, nem merte. Az orvos így hibásan gyógyítá a szerencsétlent. Ki vala aszva egészen, s szarvasbőr nadrága bugyogott lábszárain. Vállán egy csipejéig érő ujjas lajbi. Nem lévén ereje, hogy állhasson, vállát a falnak vetette.*

Nyéki János azonban ezt írta róla: *Oly gyalázatos összeesküvő fajta ez, hogy még a börtönben is francia énekekkel szokott szórakozni.*

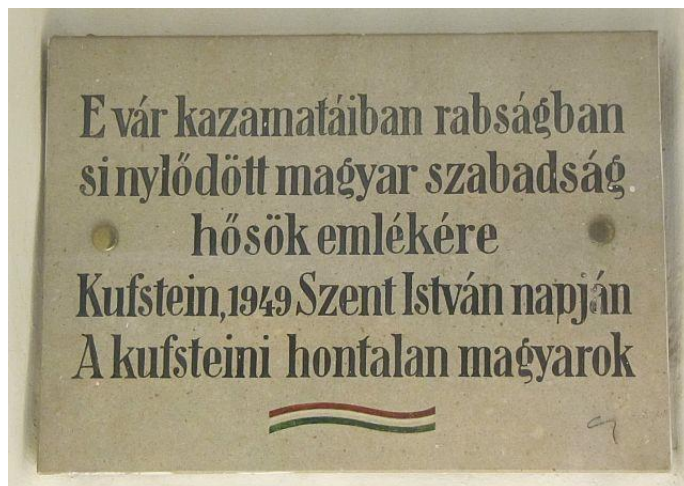
Az ítélethozatal után idős költőbarátja, Ráday Gedeon vette kezébe az ügyet. A Ráday család ügyvédje, Tóthpápai Sámuel volt a védője is, s az ítélet után Ráday memorandumot küldött ügyében a királynak, s Szentjóbi saját kegyelmi kérvényét is ő vitte el. Nyéki Németh János persze emiatt is gyűlölködött: *Megérdemlik, hogy napfényt többé sohase lássanak, különben azt is befeketítenék.*

A kegyelmet azonban megkapta: bizonytalan idejű börtön várt rá, s 1795. augusztus 7-én Fekete kapitány őrizete mellett elindult Kufsteinbe,

utolsó útjára. Három hónapot töltött még itt, sokat szenvedett, s ha ereje engedte, olvasott, Senecát fordított.

Jajkiáltásai áthatoltak a kőfalakon, s Batsányi János, az ugyancsak ott raboskodó költőtárs így írt a fiatal költő szenvedéseiről:

*A kőfal szánja sorsodat,
S kérésid azt megilletik!
Őrzőidtől, barátodat
Hogy láthasd! Meg nem nyerhetik...
Nagy ég! tekintsd nehéz baját,
Küldj néki éltető reményt!
Avagy te nyisd meg ajtaját,
S bocsásd el, ó halál, szegényt!*

S a halál elbocsátotta. 1795. október 6-án egy szűk, dohos cellában, teljesen magányosan érték véget szenvedései. Hiába szeretett volna legalább kezet fogni ott sínylődő barátaival, ezt sem engedték, egyedül halt meg. Halálára rabtársa, Verseggy Ferenc írt verset, amelyben kérte kortársait:

*Menjünk el együtt szent maradékihoz,
S öntsük ki sírján tiszta dicséretit,
Könnyzáporinkkal megjegyezzén
Hantfödelét elaludt öcsénknek.*

De a hantfödelét nem jegyezte meg senki: a rabok temetőjében mindenki névtelen.